

De invloed van de buurt op schoolloopbanen

PETER GRAMBERG*

Meestal wordt de mogelijke invloed van de buurt als iets negatiefs gezien. Mensen in achterstandsbuurtten zouden door de omgeving gehinderd worden in hun mogelijkheden. Uit een onderzoek naar de schoolloopbanen van jongeren blijkt dat het met de negatieve invloed in achterstandsbuurtten wel meevalt. Opvallend is echter dat jongeren in gegoede wijken juist positief beïnvloed worden door de buurt waarin ze wonen. Uiteindelijk kunnen er zo toch grotere verschillen tussen buurtten ontstaan.

'zwarte' school (Bron: Marieke van der Sloot)

Dichtgetimmerde panden, criminele jongeren, werkloze ouders. Wie kent die spookbeelden van achterstandsbuurtten niet? Wie in een dergelijke buurt opgroeit, moet wel in negatieve zin door de omgeving beïnvloed worden. Er wordt dan ook veel onderzoek verricht naar de rol die de buurt kan spelen in het leven van de aldaar woonachtige individuen. Veel minder richt het buurtonderzoek zich op een ander soort buurtten, de elitebuurtten, terwijl juist de zeer homogene bevolkingsopbouw in deze buurtten voor veel contacten tussen de bewoners zorgt. In een onderzoek naar de invloed van de buurt op schoolloopbanen is daarom bekeken in hoeverre buurtkenmerken de schoolloopbanen in positieve of negatieve zin beïnvloeden.

De buurtinvloed kan zich allereerst in het aanbod van scholen manifesteren. In achterstandsbuurtten zouden alleen lagere typen (vbo/mavo) scholen staan met bovendien een slechte kwaliteit, waardoor jongeren niet naar de havo of het vwo gaan. Ook de buurtcultuur zou nega-

tief kunnen doorwerken in de houding van jongeren en hun ouders ten opzichte van onderwijs. In buurtten waar een zogenaamde armoedecultuur heerst, zou men negatief over school zijn. Eventuele ambities worden snel door de omgeving afgestraft: 'school is niet voor ons soort mensen' of 'je wordt toch wel werkloos' zijn de heersende opvattingen in de buurt. Jongeren in deze buurtten beschikken ook niet over een sociaal netwerk om met een ander soort mensen in contact te komen. Iedereen heeft dezelfde (geringe) kennis over onderwijs als zichzelf, zodat ze niets nieuws horen. Ten slotte kan ook het verschijnsel territoriale stigmatisering een rol spelen. Instanties zoals scholen weigeren in deze buurtten te investeren, omdat dat toch als een verloren zaak wordt beschouwd. Bovendien zou de reputatie van de school er door geschaad kunnen worden. Om te zien of deze veronderstellingen kloppen, is een onderzoek gehouden in verschillende buurtten in Amsterdam en Enschede.

HAVO VOOR A.H.

De onderzochte buurtten verschillen behoorlijk van elkaar. In Amsterdam is de Concertgebouwbuurt uitgekozen als vertegenwoordiger van een buurt met veel kinderen van hoog opgeleide ouders, de Vogelbuurt en Stadionbuurt als buurtten met veel allochtone jongeren met laag opgeleide ouders en Nieuwendam als buurt met veel autochtone jongeren met laag opgeleide ouders. In Enschede geldt de buurt Stokhorst als een elitair woonmilieu, Deppenbroek als een buurt met veel buitenlandse jongeren en Ribbelt als tegenhanger van Nieuwendam. In deze buurtten zijn in totaal 329 jongeren tussen de twaalf en achttien jaar ondervraagd over hun schoolloopbaan. Dat de jongeren grote verschillen per buurt laten zien, is gezien de grote verschillen in het ouderlijk milieu niet zo verwonderlijk. Het gaat er dan ook om te zien of de buurt nog een extra invloed heeft. Daartoe moeten de ouderlijke kenmerken zoveel mogelijk constant ge-

houden worden. Door de criteria van het zogenaamde Onderwijsvoorangsbeleid te hanteren, kan aan die voorwaarde voldaan worden. Kort gezegd komt dit beleid er op neer, dat voor de verkrijging van onderwijsmiddelen allochtone kinderen met laag opgeleide ouders het gewicht '1,9' krijgen, autochtone kinderen met laag opgeleide ouders het gewicht '1,25' en de overige leerlingen het gewicht '1,0'. Een kind van laag opgeleide allochtone ouders telt dus voor de verkrijging van middelen bijna twee keer voor een '1,0-leerling'. Omdat deze laatste categorie heel heterogeen is, is deze door mij gesplitst in een zogenaamd '1,0-elite' deel (minimaal één van de ouders heeft een universitaire of hoger-beroepsopleiding) en een '1,0-modaal' deel (de overige leerlingen).

Een belangrijke bevinding van het onderzoek, zeker in het licht van het huidige debat, is dat allochtone jongeren ('1,9-leerlingen') in buurten waar zij in de meerderheid zijn, ongeveer hetzelfde onderwijspeil laten zien als in buurten waar zij in de minderheid zijn. Een voorzichtige conclusie zou dan ook kunnen zijn dat het voor deze jongeren voor wat betreft hun schoolloopbaan niet veel uitmaakt of zij in een 'concentratiebuurt' wonen of niet. Uiteraard zijn de kenmerken van het ouderlijk milieu wel van invloed. Aan de bovenkant zien we echter opvallend genoeg wel een buurteffect optreden. In de buurten waar de '1,0-eliteleerlingen' in de minderheid zijn, worden aan hen minder havo/vwo adviezen gegeven dan in de elitebuurten, waar deze jongeren dominant zijn. Voorbeeldeffecten die positief doorwerken in de houding van de jongeren ten opzichte van onderwijs zijn dan ook met name in deze woonmilieus te vinden. Het is niet zozeer dat jongeren in achterstandswijken met allerlei negatieve voorbeelden worden geconfronteerd en dat zij ontmoedigd worden in hun schoolloopbaan. Het feit dat veel buurtgenoten een slechte opleiding en geen of laagwaardig werk hebben, spoort de leerlingen zelfs eerder aan om zélf wel veel waarde aan onderwijs te hechten: "Om achter de kassa bij de Albert Heijn te zitten, heb je al havo nodig", aldus enige respondenten. Jongeren in achterstandsbuurten denken overigens wel vaker dat ánderen in hun buurt minder waarde hechten aan school en werk.

POSITIEVE VOORBEELDEN

De buurtinvloed manifesteert zich eerder doordat in gegoede wijken veel positieve voorbeelden door de omgeving worden gegeven, er vanzelfsprekend over school gesproken wordt met vrienden en burens, men naar de school gaat waar ook vriendjes en vriendinnetjes heen gaan, er regelmatig wordt gevraagd naar de vorderingen op school, enzovoorts. Een meisje uit de Concertgebouwbuurten vertelt over haar keuze voor de middelbare school: "Al mijn vriendinnen gingen naar die school, dat vond ik wel belangrijk. En je zoekt naar een school die een beetje op de basisschool lijkt. Toen ik op die school kwam, vond ik de sfeer hetzelfde als op de basisschool. Heel gezellig dus". Het homogene karakter van deze

buurten zorgt er ook voor dat afwijkende schoolloopbanen heel snel in het vizier komen. Wie niet naar de havo of het vwo gaat, valt er toch een beetje buiten, zoals een meisje uit Stokhorst treffend omschrijft: "Het is hier ontzettend saai en bekakt. Er is niets te doen. Ik zit op het vbo en dan zeggen ze: o, doe jij maar vbo? Ik doe athe-neum. Nou, dat is ook niet leuk om de hele tijd te moeten horen".

Veel jongeren uit deze buurten kennen elkaar vaak al vanaf de peuterspeelzaal, zitten bij elkaar op hockey en voetbal (op de 'juiste club'), fietsen in grote groepen naar dezelfde middelbare school, waar ze dan ook weer bij elkaar in de klas zitten. Dit contrasteert met de andere onderzoeksbuurten, waar de diversiteit van de bevolking en ook de respondenten veel groter is. Hier maakt het de buurtgenoten over het algemeen niet zoveel uit wat voor soort opleiding de jongeren volgen. De jongeren uit de achterstandswijken die een

havo/vwo opleiding volgen, geven in ieder geval niet aan dat zij daar door de buurtbewoners op worden aangesproken of door hen worden ontmoedigd. Een Marokkaans meisje uit de Vogelbuurt laat bijvoorbeeld weten: "Ik heb nog nooit gemerkt dat mensen het stom vinden dat ik op het vwo zit. Ze zeggen er niets van of ze vinden het wel goed. Het zegt hen ook weinig. En al zouden ze er wat van zeggen, dan trek ik me daar niets van aan". Deze jongeren missen echter de extra positieve invloed die jongeren in elitebuurten van hun omgeving ontvangen. Uiteindelijk kan dit proces wel leiden tot een verder uiteengroeien van de schoolloopbanen van jongeren in achterstandswijken en gegoede wijken, maar dan meer omdat jongeren aan de bovenkant extra worden gestimuleerd dan dat jongeren aan de onderkant extra worden afgeremd.

Omdat de jongeren in de elitebuurten uit ongeveer dezelfde ouderlijke milieus afkomstig zijn, is de kans dat zij contact met elkaar hebben ook groter dan in de andere buurten. Homogeniteit bevordert immers buurtcontacten. Buurtbewoners met eenzelfde levenssituatie of met hetzelfde soort werk of opleiding hebben eerder de kans elkaar te ontmoeten. Bovendien woont men in elitebuurten in zekere zin vrijwillig bij elkaar en heeft men positief voor de buurt gekozen. In achterstandswijken komt men vaker door gebrek aan alternatieven of door toeval terecht. Een aantal inwoners heeft bijvoorbeeld de woning gekregen via de ge-

Concertgebouwbuurten heeft positieve invloed (Bron: Sanne Kamp)

meentelijke woonruimteverdeling en heeft niet bewust voor een bepaalde buurt gekozen. In achterstandsbuurten is de heterogeniteit van de bevolking daarom veel groter dan in elitebuurten. Ook in wijken met het predikaat achterstandsbuurt zijn altijd nog behoorlijk wat inwoners te vinden die zich helemaal niet in een achterstandssituatie bevinden en ook helemaal niet in negatieve zin door de buurt beperkt worden.

Juist door deze heterogeniteit is de situatie in de Nederlandse achterstandsbuurten, zeker in vergelijking met het buitenland, tot dusverre relatief probleemloos en is de negatieve invloed van de buurt beperkt. Een veranderend volkshuisvestingsbeleid, waarin meer aan de markt wordt overgelaten en kwaliteit in plaats van kwantiteit de agenda bepaalt, zou echter tot gevolg kunnen hebben dat het homogene karakter van de bevolking in onaantrekkelijke buurten toeneemt. Aangezien homogeniteit buurtcontacten bevordert, is er niet zoveel fantasie voor nodig om de situatie aan de elitaire buurten te spiegelen. Er zou dan wel een sterkere, maar in dit geval negatieve, invloed vanuit de buurt kunnen ontstaan.

*Peter Gramberg was tot voor kort redacteur van AGORA en is momenteel als beleidsmedewerker verbonden aan de Vereniging Besturen Katholiek Onderwijs (VBKO) in Den Haag. Dit artikel is gebaseerd op een deel van zijn binnenkort te verschijnen proefschrift 'De school als spiegel van de omgeving' waarop hij in oktober 2000 aan de Universiteit van Amsterdam hoopt te promoveren.